List 18. **NOVICE** Tečaj XLVIII.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemaje za celo leto 3 gld. 40 kr. za pol leta 1 gld. 70 kr. za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 10 kr.

V Ljubljani 30. aprila 1890.

Obseg: Prvo poročilo mestne hranilnice ljubljanske 1889. — Črtica o kmetovalčevem izobraževanji. (konec.) — Razne reči. — Vprašanja in odgovori. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Prvo poročilo mestne hranilnice ljubljanske 1889.

Mestna hranilnica ljubljanska otvorila se je slovesno dne 1. oktobra l. 1889. in je takoj istega dne jela tudi poslovati.

Tako se je ustanovil važen denaren zavod, važen ne samo za stolno mesto ljubljansko, nego tudi za vse naše rojake v kranjski in izven kranjske dežele, kateri so težko pogrešali slovenskega denarnega zavoda osnovanega v srci mile nam domovine.

Sedaj pa, ko prvič stopamo pred udeležence in pred drugo občinstvo, ki se zanima za mestno hranilnico ljubljansko, podajmo kratko zgodovinsko poročilo o dozdanjem razvoji njenem.

Prvi korak za ustanovitev mestne hranilnice storil je občinski svet ljubljanski s sklepom z dne 31. marcija 1882. l., potem 11. septembra 1883., 5. maja 1884. in 31. marcija 1885. l. Že ti v raznih dobah storjeni sklepi kažejo, da je občinski svet mesta ljubljanskega imel dokaj truda, predno se mu je posrečilo dobiti vladno potrdilo, kajti zasnovana pravila, predložena visoki c. kr. deželni vladi v odobrenje, morala so često potovati od občinskega sveta do visoke vlade, ker jih je občinski svet moral prenarejati, da bi tako zadostil zahtevam visoke c. kr. deželne vlade. Šele l. 1888., dne 15. decembra došlo je od visoke vlade občinskemu svetu dolgo pričakovano in zaželeno vladno potrdilo. Takoj po došlem potrdilu jelo se je resno misliti in delati za dejansko otvoritev mestne hranilnice ter se je vse storilo in ukrenilo, samo da bi se prej ko mogoče otvorila. Ravnateljstvo in upravni odbor, katerima je bila odslej izročena skrb za otvoritev hranilnice, storila sta vse, kar je bilo treba, tako da je mestna hranilnica pričela poslovati dné 1. oktobra 1889.

Rečenega dné sklical je predsednik slovesno sejo upravnega odbora, ki se je vršila v mestni hiši. To sejo je počastil s svojo navzočnostjo deželni glavar gosp. dr. Josip Poklukar, ljubljanski župan gosp. Peter Grasselli, cesarski komisar višji računski nadstvetnik gosp. Fran Pfeifer, mnogo članov občinskega sveta ljubljanskega, nekaj odličnih meščanov, mnogo mestnih uradnikov in malone vsi člani upravnega odbora. Predsednik g. Fran Ks. Souvan poprijel je prvi za besedo, pozdravil iskreno vse navzoče gospode ter otvoril sejo in slavnemu občinskemu svetu izrekel toplo zahvalo za ustanovitev mestne hranilnice ljubljanske. Nato je govoril gospod župan v imenu stolnega mesta Ljubljane, poudarjajoč veliko važnost novoustanovljenega mestnega denarnega zavoda ter želeč mu obilo uspeha. Predsednik je potem proglasil otvoritev hranilnice z besedami „Delujmo složno v korist mesta in milega nam naroda.“

Takoj prvega dne se je sijajno pokazalo, kako prijazno je pozdravilo občinstvo novi zavod, kajti 105 strank je vložilo denarja.

Mestna hranilnica ljubljanska daje posojila na zemljišča potem občinam, posojilnicam, zadrugam itd. po $4\frac{1}{2}\%$ proti vračilu v obrokih; prevzema pa tudi varno vknjižene tirjatve, pri katerih se poslužuje zakona z dne 9. marcija 1889. l., št. 30, ob olajševanji kolkovine in pristojbin pri konvertovanji dolgov. Prošnje za posojila vzprejemajo se navadno ob uradnih urah.

Do konca l. 1889. vložilo je, in sicer:

meseca oktobra	328	strank	89.086	gld. 36	kr.
„ novembra	233	„	85.933	„ 50	„
„ decembra	267	„	130.481	„ 18	„
skupaj	828	strank	305.501	gld. 04	kr.

Vložilo se je 167 prošenj za posojila za zemljišča v skupnem znesku 206.505 gld. 70 kr., na katere prošnje se je dovolilo posojil v vkupnem znesku 144.421 gld. 30 kr.

Ker je bilo poslovanje mestne hranilnice do konca l. 1890., jako kratko in ne more ravnateljstvo dajati letnega računa, spojil se bode ta račun z računom za leto 1889 ter so bode občinstvo lahko takrat prepričalo o plodonosnem in uspešnem delovanji mestne hranilnice ljubljanske. Za sedaj ravnateljstvo le v obče konstatuje živo zanimanje občinstva za hranilnico ter poudarja vsled tega nastajajoči napredek in učvrstitev mladega zavoda.

Črtica o kmetovalčevem izobraževanji.

(Konec.)

Nihče naj nikar ne misli, da se mu bode sin tamkaj zalenobil; saj ima dosti opravila. V grmski šoli na primer uče se učenci določeno število ur, potem pa delajo, tako da mnogo tega, česar se v šoli uče, tudi sami poskušajo. Vrhu tega pa mladeniči tamkaj niso nič manj, ali pa so še bolj na varnem, nego doma, ker učenci so strogo nadzorovani. Uče pa se tudi predmetov, kateri jim morejo le koristiti. Ob začetku se dalje uče ljudskošolskih predmetov ter reči, ki pripravljajo za kmetijski nauk, pozneje pa se pouk ozira bolj na gospodarske panoge, s katerimi se bodo doma pečali, kakor: na zemljedelstvo, živinorejo, sadjarstvo, vinarstvo i. t. d., pa tudi na gospodarstvo. Vsak pameten, trezno misleč in marljiv učenec nabere si lahko lep zaklad, kateri mu bode v poznejšnjem življenji bogat vir, ki nikdar ne usahne.

Da pa morejo učenci kmetijskih šol razumeti nauk o kmetijstvu, morajo biti zadosti pripravljeni. Ne bilo bi prav pošiljati otrok v kmetijske šole takoj, kadar dovrše ljudsko šolo. Dovršivši domačo šolo, začne naj se otrok privajati raznim opravilom, pri tem se bode telesno okrepil in seznanil se s kmetijskimi opravili. Kadar pa spozna, kaj in kako bode moral delati, kadar mu začne pred oči stopati resnost življenja, takrat je zrel za kmetijsko šolo, kajti vedel bode, čemu se uči. Tukaj je treba resne volje, treznega preudarka in velike marljivosti. Premladi učenci svojega namena ne poznajo še. Ker so sami otročji, zdi se jim otročje marsikaj, kar je v bistvu zelo resno. S svojo neposajenostjo motijo učitelje in součence svoje. Kdor hoče iti v kmetijsko šolo, naj tega nikar ne stori, predno ne dopolni vsaj šestnajstega leta; bolje pa je še nekoliko pozneje.

Po dovršeni kmetijski šoli stopi mladenič v „življenje“. V šoli nabrane nauke porablja pri svojem delu, uspehe pa primerja naukom. Pri tem dobi potrebne razsodnosti in si ubere pravo in gotovo pot. Oborožen z vrlinami telesnimi in duševnimi, krepek in zveden, pripravljen je na boj, ki ga čaka v dobi delovanja.

Iste važnosti, kakor gospodarstvo, je tudi gospodinjstvo (ki je sicer del skupnega gospodarstva, pa je iz posebnih razlogov tukaj ločim). Star pregovor pravi, da gospodinja hiši tri vogle podpira, gospodar pa le enega. S tem je naloga gospodinji sicer kratko, pa prav krepko označena. Kar je gospodar vsemu gospodarstvu, to bodi gospodinja hiši. Gospodarja vodijo resna gospodarska opravila in skrbi bolj na zunaj, gospodinjo (ki je večidel ob enem tudi mati in vzgojiteljica otrok) pridržujejo dolžnosti bolj pri domu. Zato jej je že prirojeno in po naravi naloženo vodstvo v hiši in pri notranjih opravilih.

Tako gospodar in gospodinja drug drugemu pomagata in se dopolnujujeta v složno celoto. Jasno je torej, da mora tudi gospodinja biti svoji nalogi kos. Opravil je mnogo in različnih, katera mora poznati, kajti ne bilo bi častno, ako bi vsaka dekla umela toliko, kolikor gospodinja, ali pa še celo več. Opravila naj vodi tist, kateri največ ve, ali: kdor hoče opravila voditi, naj gleda, da jih bode najbolje znal. Ako hočejo gospodinje častnemu svojemu stanu res delati čast, morajo se na to pripraviti.

Iz mnogih gospodinjskih opravil navedem naj le nekatere, kakor: skrb za snažno obleko, za hrano, mlekarstvo, zelenjadarstvo, perutninstvo i. t. d.

Večkrat vidiš pri kaki hiši ljudi, ki so vedno snažno oblečeni, pri sosedu pa večidel vse cvete. Sklep je takoj gotov. Pri prvi hiši gospodinja vse lepo pošije in posnaži, pri drugi ne zna šivanke v roke vzeti; una se je naučila za potrebo šivati, ta ne. Pred nekaterimi leti ogledoval sem v neki ljudski šoli konec leta izložene ročne izdelke dekliške in čudil se lepim zobcem in kar je druge take šare. Kar se oglasi neki gospod poleg mene: „To le je največ vredno!“ in pokaže na zakrpane cunje in nogavice. Strmé obstanem. A takoj spoznam, da imajo stvari, za katere prej nisem imel očesa, res prednost mimo vseh zobcev. Kaj pomagajo zobci, če pa dekletce ne zna zabraniti komolcu radovednega pogleda v svet. Bode li za vsak ubodec treba šivilje v hišo?

Velike važnosti za človeka je tečna hrana. Drugo pa je vprašanje, kako se tečna hrana pripravlja. Nekatera gospodinja je na dobrem glasu, da prav malo porabi, pa ima vendar le družina vedno dobro hrano, o drugi pa zopet pravijo, da nima nikdar dosti, pa da jedi vkljub temu niso nič kaj tečne. V obče skoraj povsodi marsikaj pogrešajo, kar bi lahko imeli. Tako naj bi na primer ne bila nobena hiša brez zelenjadnega vrtiča. Pri hiši je vedno pridelkov, iz katerih bi se dala z malimi stroški napraviti prav dobra jedila, in mnogokrat bi ne bilo treba slabega blaga drago kupovati. Primerna izpremena v tečnih jedilih zdravju kaj dobro dé, a gledati je treba, da se s tem ne oškodujemo gmotno. Dobri gospodinji bodi skrb, da pripravlja kolikor moči iz domačih pridelkov različnih tečnih jedil na najpriprostejši in najcenejši način. Temu se je seveda treba priučiti.

Pravilno urejeno mlekarstvo dajalo bi lahko dokaj več dohodkov, nego jih daje sedaj. Isto tako pravilna poraba sadja i. t. d.

Za izobraževanje deklet o gospodinjstvu ustanovljene so gospodinjske šole. Slovenci žalibog nimamo nobene. Gospodinjska šola, preskrbljena z dobrimi učili in vrlimi učnimi močmi, je prav blagoslov za deklice, ki bodo postale gospodinje. V njej si nabero potrebnega znanja in se nauče ob enem zvrševati gospodinjska opravila v šivalni sobi, v kuhinji, na vrtu, v mlekarnici, v kurnjaku, različnih hlevih i. t. d. Taka gospodinja stala bode gospodarju krepko na strani, in z božjo pomočjo mora se sponesti podjetje.

Upajmo torej, da se tudi pri nas zavzemó merodajni krogi zato, da postavijo našim mladenkam kedaj učilišče, kjer se bodo mogle izobraževati v gospodinjstvu, katerega se bodo s krepko roko poprijele in je vladale.

F. Š.

Razne reči.

* **Rezatev breskev.** Ako pogledamo breskve, ki pri nas rasto, vidimo, da slabo uspevajo; polne so golih vej, in smola jim teče tu in tam. Rodne pa tudi niso ter dajejo droben in grintav sad. Tem neprilikam je vzrok nepravilna rezatev. Ob rezatvi breskev treba v čislih imeti, da breskev rodi le na enoletnem lesu, kateri se takoj, kadar rodi, tudi posuši. Rezatev mora biti toraj taka, da obdržimo rodnost ter da skrbimo za drugoletni rodni les. Rodni les tako le obrezuj: 1.) Dva do pol centim. dolge vršičke, ki imajo šopek cvetnih popov ter na vrhu lesni pop, puščaj pri miru. 2.) Prava rodna mladika, ki je 10 do 20 $^{c}/_{m}$ dolga, ter ima spodaj 3 do 4 čvrste lesene pope, zgoraj pa navadne cvetne pope, okrajšaj na 6 do 8 cvetnih popov. 3.) Mešana rodna mladika ima spodaj 2 do 3 čvrste lesne pope in zgoraj več trajnih popov. Od teh trajnih popov je srednji lesni pop, druga dva sta rodna. To mladiko skrajšaj na 4 do 6 trojnih popov. 4.) Lesna mladika ima največ lesne pope ter le nekatere cvetne pope na vrhu. To mladiko skrajšaj na 2 lesna popa.

* **Krmljenje sesajočih praset.** Kadar so mladiči 14 dni stari, morajo se začeti učiti jesti, tako da tri tedne stari že povoljno jedo. Čim prej prase začne jesti, tem hitreje raste, tem manj sesa, kar je jako dobro za mater. Najbolje je, da se v kakem malo pregrajenem kotu svinjakovem da prasetom v plitvi posodi gorkega kravjega mleka, zredčenega z vodo. Prasički domače pasme ga začno takoj piti. Počasneje se privadijo praseta angleške pasme, ker so boječa in zatoraj ne gredo rada k mleku, zlasti dokler kdo zraven stoji. Ker se v tem ohladi mleko ne popijo ga navadno praseta, a če ga tudi popijo, ne tekne jim toliko. Zaradi tega jim je gorkega kravjega mleka večkrat ponujati, dokler ga hitro popijo. Kadar se ga privadijo, kuhati jim je nekaj dni na njem nekoliko pšenične moke ali belega kruha, kar je pozneje nadomestiti s slabšimi mokami, kakor z debelo ječmenovo in ovseno. Kadar praseta uživajo že tako krmo, začne se stara svinja hitro popravljati, če se jej tudi ne daje boljša hrana, nego dosedaj.

* **Kako se odpode vrane s posejanih njiv?** Krokarji in vrane so jako koristne živali, toda ob žitni setvi napravljajo vendar mnogo škode, ker rujejo iz tal kaleče rastline in zobljejo seme. Proti tej škodi priporočil je Chassant sredstvo, ki je vedno pomagalo. Ubije se nekaj teh ptičev, ptiči se polože ploskoma z razprostrtimi perutmi na njive, katere se hočejo varovati. Vrane se ne bodo več usedle na to polje. Iz prva se bodo z velikim kričanjem pokazale po okoli stoječem drevji, pa nobena ne bode sela na njivo, potem bodo pa kmalu zapustile ta kraj.

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 89. Ali se dobi za grozdje mlin, pri katerem bi bila valjarja s kavčukom prevlečena? (A. B. v D.)

Odgovor: O takih grozdnih mlinih nismo še nič čuli in tudi ne vemo, kakšno prednost bi imeli. Morda je o tem kateremu izmed naših čitateljev znano.

Vprašanje 90. Kako ravnati s salato in špinačo, da ne gre prerano v seme? (A. B. v D.)

Odgovor: Kadar rastlina doraste, gre v cvetje in naredi seme. Ene in iste rastline imamo različne vrste, katere gredo ob različnih časih v seme. Iz tega izhaja, da morate, ako hočete zabraniti, da ne cveto prerano, izbrati prave vrste in vse tisto, kar pospešuje rastline zor, po možnosti odpraviti. K zorenju pripomaga zelo veliko toplota, torej je rastline varovati nje. Sejte dotične rastline v senčnate lege in zalivajte jim dobro. Razen tega pa gre vsaka rastlina v slabi, malo gnojni zemlji prej v cvetje, nego v rodovitni gnojni zemlji. Tudi gosta setev sili rastline, da rano cveto.

Vprašanje 91. Pri nas imamo jablan z imenom „debeli čebular“ ali „trdika“. Ta jablan rodi za naše kraje, bodisi za kupčijo ali za mošt, najboljše sadje. Prišel je pa na to drevo neki mrčes, ki dela po vejah grče. Blagovolite mi naznaniti, ali bi bila katera druga jabolčna vrsta, katera bi dosedanjo našo lahko nadomestovala? (F. O. v V. na Štajarskem).

Odgovor: Določen odgovor bi Vam mogli le dati, ako nam pošljete kos veje, koder so grče, o katerih pišete. Skoraj gotovo dela te grče krvna uš, in ako je to res, ne pomaga Vam saditi druge vrste, ker tudi na to bi prišla. Prihodnjič enkrat hočemo priobčiti v „Novicah“ članek o krvni uši in kako je zatirati. Katera jabolčna vrsta bi bila za Vaše kraje primerna, pa ne moremo povedati kar naravnost, ker bi morali poznati Vaše podnebje, Vašo zemljo in lege, v katere hočete drevje saditi. Sporočite nam vse to, in radovoljno Vam bodemo potem obširno odgovorili.

Vprašanje 92. Krava, popolnoma zdrava, skotila je uže dve teleti, in sicer zadnje pred 6 meseci. Sedaj se

pa neče pojati in rad bi vedel, kako bi kravo k temu pripravil? (Fr. S. v R.)

Odgovor: Ako krava ni bila ob zadnji otelitvi na spolovilih kaj pokvarjena in so spolovila sploh v redu, morda pomorejo španjske muhe, katerih pa doboste v lekarni le z receptom od živinozdravnika.

Vprašanje 93. Tukajšnji veliki posestnik ima plemenitega konja, kateremu je na levi spredniji nogi uže mlademu tako počilo kopito, da se iz njega včasih izteka sokrvca in da konj sedaj nekoliko naklecuje. S čim bi bilo to ozdraviti? (Fr. S. v R.)

Odgovor: Na to vprašanje je treba obširnega odgovora, katerega Vam hočemo precej dati, ako nam sporočite, če gre razpoka po dolgem ali po čez, na kateri je strani, koliko je dolga in kako globoko sega. Brez teh razjasnil pa ne moremo dati nobenega odgovora.

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

165.

Na ovčarni Chalkerjevej.

Spustil sem se dalje na sever. Hodil sem težko, vsak čas sem moral počivati. Koderkoli sem šel, povsodi je bilo vse s snegom zakidano, zlasti po dolinah, kjer je ležalo snega za moža visoko. Vse eno sem gazil vedno naprej. Dan se je nagibal, a jaz sem komaj tri angleške milje daleč prigazil. Noč je bila uže gorkejša in tudi mirna. Slišati ni bilo ne zverine, ne ptičev, tudi avstralijski dingo, ki po noči tako rad zavija, ni se oglašal prav nič. Za rana začutim prijetno gorkoto, in platno šatorovo mi je zlezlo prav na obraz. Ko hočem vstati, opazim, da me je sneg zapadel. Imel sem dosta dela, preden sem se izkidal in potem pri ognju malo posušil.

Drugega dne sta mi pošla moka in slador. Popoludne obstanem na nizkem navršju. Da si je lačni želodec neprestano me opominjal, da bi bilo čas kuhati, vendar ga nisem mogel uslišati. Pozno ni bilo, solnce je še stalo nad gorami, ali bil sem tako utrujen, da se nisem upal naprej. Zakuril sem. Ko ves zamišljen zrem v ogenj, zaslišim enekrat petelinje petje. Spravim se po koncu, poberem svoje reči in lezem proti onej strani, od koder mi je glas doletaval na uho. Kmalu se je odprla pred menoj prostrana dolina, in spodaj zagledam troje poslopij. Ves vesel hitim v najbližnje poslopje in dobim v njem mladega Irca, ki mi je povedal, da je to ovčarna gospodarja Chalkerja. V dveh stanih stanujejo ovčarji, a v zadnjem stanu sam gospodar z obiteljo.

Šel sem koj v glavni stan. To je bila postavna baraka. Na sredi jerbilo ognjišče od neobdelanega kamna zloženo. Postarna, čedno opravljena gospa in mlad mož sta stala pri ognjišču. To je bil inžener od guvernementa sydneyskega, kakor sem pozneje izvedel. Koj ko sem vstopil uljudno sta me pozdravila. Razvidel sem, da sem naletel na prijazne in naobražene ljudi. To me je spodbolo, da sem kar tje v en dan izbleknil, kako bi rad prišel k delu, kakoršnemukoli, dokler se vreme ne zboljša. Gospodinja je koj prijela za besedo in mi sama ponudila, če bi hotel liti lojeve sveče, s katerimi ima tolik križ, kedar jih dela. Kako mi je prav prišlo, ker sem to reč razumel. Konečno sva se pogodila, da ostanem na ovčarni.

Koj na to so me povabili k večerji v drugem stanu. Mlada črna Avstralka je pogrnila veliko mizo in prinesla bef teakov s krompirjem, in kruha. Vsedli smo se. Sedaj sem spoznal celo obitelj: gospodarja Chalkerja, štiri sinove, tri hčere, zeta in omenjeno deklo. Po angleškej navadi je gospodar pokladal pred jedce. Ker sem bil shojen in lačen, začel sem z veliko slastjo jesti ter se nisem dosta brigal za to, kaj se govori. Med jedjo me popraša gospodar, kako mi je ime. Jaz sem imel baš polna usta, toraj sem nerazločno zamomljal: „Vincent.“ Gospodar pa je slišal, kakor da sem rekel: „Winter“. In odslej so me vsi domači in pozneje tudi drugi v okolici nazivali Winter. Nisem imel nič proti temu. Tudi policijski komisarji, kateri so todi hodili v Kiandro in pri nas prenočevali, klicali so me Winter.

Kmalu po mojem prihodu je dobila Chalkerca uradno dovoljenje, da more napraviti gostilnico. Tu mimo namreč je šla pot s Cooma v Kiandro. Ker se je sploh sodilo, da kopanine na Snow-Riveru po letu zopet oživé, zato je gospodinja sklenila napraviti gostilnico, kar se je jej tudi dobro obneslo. Kmalu sem nalil lojevih sveč za dolgo časa. Na to mi Chalkerca omeni, da bi rada videla, če bi še ostal na ovčarni, in kuhinjo prevzel, da bi mogla sama tem bolje paziti na ostalo gospodarstvo, zakaj na moža se ne more dosta zanašati, ker preveč pije. Ker še ni bilo ugodnega vremena, nisem pomišljal, kar koj sem prevzel kuhinjo. Za pomočnico so mi dali mlado Avstralko, katere sem uže omenil. Bila je močna, lepo vzrasla deklina, nabreklih usten in širokega nosu. S prvega jej je bilo ime Duba, a pri sv. krstu so jej dali imé Marija. Bila je od plemena „Minera“, s katerim sem se srečal pred štirimi leti. Chalkerjevi so se bili uže tako privadili dekle, da so jo imeli za svojo.

S to Marijo sem gospodinjil v kuhinji. Kmalu sem se privadil in tudi dobro uspeval. Najpreje sem postavil od gline primerno peč, v katerej sem pekel kruh za domače in za goste. Kruh se mi je tako dober pekel, da so se mi sami pekarji čudili. Bilo je to nekaj čisto novega, in ljudje so od blizu in daleč hodili k meni učit se.

Tudi pri prigotavljanju drugih jedij, zlasti pečenih gosij, pokazoval sem nenavadno spretnost, in to je gostilnico našo na vso moč povzdignilo. No pravih zaslug

pa vendar nisem imel, tu sem bil, dejal bi, jednooki med slepci. V gostilnici našej je bilo od tedna do tedna živejše in hrumnejše. Vsak večer je posedla navadno cela obitelj in gostje okoli miz, in pri vinu ter porterju so govorili dolgo v noč. Kedar je prišla vrsta náme, dal sem duška svojim čutilom, govoril sem navdušeno o dragej domovini češkej in slavnih njenih zgodbah. Še se mi srce zasmeja, kedar se spominjam onih srečnih ur v pustinjah avstralijskih, ko sem preslavljal češke naše velmože.

166.

Življenje in nravi avstralijskih domačinov.

Pred božičnimi prazniki so se priklatili k nam domačini od plemena Minera. To pleme ima ta čas do 200 duš. Vtaborilo se je v bližnjem lesu. Žene so izredno debele. Na hrbtu so nosile malo deco dobro privezano, kadile so s kratkih pipic, ostala veča deca pa je okolo njih poskakovala. Čudno smešno so bili opravljeni možaki: eden je imel na sebi raztrgan frak, eden kos suknje, eden kratko srajco, in eden samo hlače; ta je imel na glavi potrt cilinder, uni ruto, ali cunjo, ki jo je bil izprosil. Med deklinami je posebno pozornost mojo vzbudila mladenka vitke postave in črnih iskrih očij. Tudi po polti se je razločevala od ostalih. Poizvedel sem pozneje, da jej je oča bil Anglež, mati črna domačinka. Govorila je dobro angleški, a najbolje sem se čudil temu, da je bila vsa oblečena, in to v lepo obleko z najdražje robe; sedaj je bila uže zelo podrgnjena.

Kmalu se je naletela okoli naše Dube cela tropa tet in sorodnic, in začele so tako vriskati in plesati, da mi je vse po ušesih bučalo. Kjer so ugledale kakoršnokoli jed, koj je izginila, kakor da si gori pogledal. Koj sem moral vmesiti, da sem do večera novega kruha napekel. Z ženskami je pridrla tudi deca, ki me je obsula, dolge zagorele roke proti meni stezala, in s snežnobelimi zobmi grozno klepetala. Kmalu je došel tudi glavar, do sedem črevljev visok možak. Imel je hlače kakor se gré, samo malo prekratke, ali to ni škodilo, ker je imel visoke črevlje, na glavi mu je strašil diggerski klobuk, in na močnih prsih je visela na verižici tablica, v katero je bilo vrezano ime njegovo in njegovega plemena. Razumel je tudi angleški, in zahteval je še dosta uljudno najpreje trohico čaja. Ko sem mu nasul čaja, poprosil je še sladorja in kruha. Potem je segel v pisker po kos mesa in ga pomašil v žep. Tudi je hodil vedno s prstom kazat mojo srajco in hlače, češ, da naj oboje njemu dam. Na to je prišla v kuhinjo Chalkerca, in opazivši nepovabljenega gosta, zgrabila ga je za vratnik, gnala do vrat in porinila čez prag. Ostro mi je naročila, da nimam preveč se udati tem ljudem, če ne bodo še mene iz kuhinje odnesli. Pozneje sem sprevidel to tudi sam, in začel sem jih drviti enega za drugim.

Mikalo me je kaj več izvedeti o deklini v lepej obleki. Povedal mi je nek starec njenega plemena, da se je bil zagledal vánjo bogat trgovec, vzel jo k sebi na dom ter gledal na vse mogoče načine, da se jej prikupi. Omislil jej je raznih dragocenostij in krasne obleke, vozil jo je v ekvipaži, napravljal jej je vsakojake zabave, tako da je živela pri njem kakor angleška ladij. Ali ko je prešlo eno leto, privlekli so se mimo nenadoma njeni soplemeniki, in ko je deklina to izvedela, ni je bilo udržati. Kar na tihem je zapustila svojega ljubljenca in odšla s svojci v les.

Tabor domačinov nam je napravil več potov mnogo kratkega časa. Kadarkoli sem imel priliko, šel sem vsak pot s pravo izvedavostjo v bližnji les, da bi se pobliže seznanil z življenjem, nravi in običaji teh divjakov. Nek pot sem zašel dalje v les kakor po navadi. Tu zaslišim presunljivo kričanje. Obrnem se tje, odkoder mi je kričanje doletavalo na uho. Kar zagledam okrog nizkega groba tri ženske. Cvilile so, javkale in tako neusmiljeno se mlatile po glavah, da so bile vse krvave. Izvedel sem, da na ta način žene slavé spomin umrlega moža. Imajo namreč vero, da se morejo dolgovi pokojnikovi edino le s krvjo najzvestejših sorodnikov izbrisati. Kedar Avstralec umre, shajajo se po več večerov sorodniki njegovi na grobu, kjer pri ognju z javkanjem in s krvjo odpuščanja zanj prosijo. Truplo zagrebe rodbina na tistem mestu, na katerem je izdihnil, in to navadno kar koj po smrti, ko je še gorko. Vplitvi grob mu položé vse orožje. Tudi imajo navadno, da umrlemu koj po smrti zob izbijejo, ki ga sorodniki njegovi zasadé v najbližnje drevo, a potem skorjo na okrog olupijo, tako da se začne drevo sušiti. To je baje spomenik pokojniku.

Kedar se avstralijski domačin ženi, zberó se prijatelji njegovi v lesu okrog ognja, na katerem se smodi opusum. Mej jedjo se izgubita ženin in nevesta v goščo. Prijatelji se na to razleté z groznim tarnanjem po lesu, češ, da jim je nekdo deklino odpeljal. Drugega dne se povrneta ženin in nevesta k rodbini, ki ju uže kot moža in ženo sprejme. Potem se prične slavnost, s katero stare žene novo drugarico sprejmejo.

Nimajo pa avstralijski divjaki urejenega družbinskega življenja. Odkar so začeli občevati z olikanimi narodi, opustili so nekatere gnjusne običaje in so po nekoliko požlahtnili neotesane svoje nravi. Sedaj več ne vtikajo bambusovih klincev skozi nosnice, tudi se ne tetovirajo. Radi pa se še dandanes lepotičijo s pisanim perjem in si natirajo telo z rudečo glino. Stalnih bivališč tudi nimajo, klatijo se sem in tje, in temu so tako privajeni, da tudi v kopaninah ne strpé dolgo, da si se mnogim dobro godi. Kar pobrišejo jo s svojimi soplemeniki, ki mimo prehajajo. Kedar pritisne hud mraz, takrat se umaknejo daleč v lesove, kjer se skrivajo po votlinah in brlogih. Tu se bavijo z lovom sesavcev in ptičev, in dosta potov radi lenosti in zanikarnosti niti toliko ne nalové, da bi se mogli prehraniti. Zato pa

radi sezajo po tujem imetju, in mnogi tudi življenje svoje postavijo na kocko.

Le redki so opustili namirno in nestanovitno življenje po lesovih, in so se poprijeli dela na polju pri bogatih posestnikih angleških, ali pa pastirstva. Takim delavcem se navadno dobro godi. Nekateri služijo tudi pri jezdnej policiji angleškej, in prav radi jih imajo. Drugi prevažajo potnike in vozove preko rek. Ob primorju pa so domačini malone izginili, ker so pregrdo ž njimi ravnali. Dobiš jih le v notranjih krajih, duševno in telesno zelo zanemarjene, in človek prvi hip res ne vé, ali bi jih pomiloval ali preziral. Lenoba, nadležnost in osveta so njihove glavne napake. In prav to je glavni razlog, da jih vlada angleška, kakor tudi naselniki smatrajo za izvržek človeštva, in delajo na to, da bi jih do celega iztrebili. Dosta potov napravijo divjo gonjo na divjake, in tako poginejo po cela plemena, ali pa se umaknejo še dalje v lesove. Človek ne vé, kaj bi rekel: ali so domačini večji divjaki, ali vsiljeni Angleži. Avstralija bi uže pela slavo Angležem, ako bi oni zaslug svojih ne bili oskrunili na tak mrzek način, ki je nedostojen tako slavnega in naobraženega naroda.

Ko se je izvedelo, da pleme kmalu odpotuje proti Kiandri, postala je naša Marija vsa nemirna. Povedala mi je, da pojde ž njim. Jaz sem jej odgovarjal. Razložil sem jej, kako bi bilo to nespametno, ako bi tiho domačnost zamenila z nestalnim in divjim klatenjem po lesovih in pustinjah, kjer je čaka zgolj pomanjkanje. Ali odgovorila mi je s presunljivim vskrikom: „No, saj Winter tudi vedno govori o svojej domovini ter pravi, da se mora tje povrniti. Moja domovina so lesovi naši, med belci sem pa na tujem.“ Moral sem jej pritrditi, kaj sem hotel.

Res je šla. Vzela je več rut in krilo, jaz pa sem jej podaril pol krone. Koj je šla s svojimi tovaršicami novce zapit. Smešno je bilo, kedar so te mlade, čvrste in gorkokrvne dekline se lasale in ruvale. In to se je več potov prigodilo. Tudi sedaj, ko so se malo opile, skočile so si v lase in trgale. Zlasti se je vsajala ona deklina v lepej obleki, hotela je biti prva. Le je zgrabila to, le uno za lase in je kričala na vse grlo: „Kaj, ti črna deklina, ali ne veš, da sem bila ladij?“ Tudi v kuhinji so se mi včasih tako spoprijele, da sem imel dosta truda, preden sem jih brez škode narazen spravil.

Pripovedali so mi skušeni naselniki, da so uže na mnogih ovčarnah poskušali te divjake kakorkoli privaditi domačnosti. Vzeli so čisto male otroke k sebi, da bi se ne navadili klatenja po lesovih in pustinjah. Ali ko so odrasli in je pleme domačinov mimo prišlo, popustili so vse in pobegnili z rojaki.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Iz državnega zbora.

Budgetna razprava 1890.

Naslednje podamo bogat posnetek glavnega govornika v budgetni razpravi:

Govor poslanca Šukljeja

v državnem zboru dne 19. aprila t. l.

„Najprvo izražam zahvalo spoštovanim govornikom, ki so se z menoj oglasili za proračun ter mi naklonili čast, da v tako važni debati govorim kot generalni govornik desnice. Tej častni nalogi hočem zadostiti po svojih skromnih močéh.

Gospoda ve, da ima drugi glavni govornik nekako odkazano pot, katero mu narekujejo predgovorniki. Držal se bodem te poti ob kratkem v proračunskem oziru, obširneje pa hočem govoriti o političnem položaji.

Kar se tiče proračuna, sklepa bilanca odsekovega poročila s preostankom 2,330.000 gld. Gospod poslanec za Krnov je namesto tega prebitka zračunil $3^1/_4$ milijona primanjkljeja. Ta račun mu je ovrgel že finančni minister, toraj se ž njim ne bodem dalje pečal. Le to omenim, da nasprotna stranka sama ni teh mislij, kakor poslanec Menger, in da smatra državne finance mnogo boljše, da celo več zaupa v sedanji finančni položaj, nego desnica. Pred nekaterimi tedni namreč, ko se je govorilo o noveli k zgradarini, imeli smo od one strani nasvet, — slučaj tudi včasih igra svojo vlogo, — ki je bil sprejet z glasovi levice, da ima država od poslopij okrogla dva milijona manj dohodkov. Gospoda! Prva naloga vsakega narodnega zastopstva pa je, da vravna ravnotežje z ozirom na dohodke in troške. Ako torej resna parlamentarna stranka — in levica je taka — zmaga z nasveti, da se bistveno zmanjšajo dohodki smatram jaz to sicer kot posreden, vendar pa kot veljaven dokaz, da levica priznava boljše državne finance. Glede na proračun omenim le žganjarskega davka. Proračunjen je na 32,375.000 gld. Gospod dr. Menger pa misli, da je ta svota za $1^1/_4$ milijona previsoka.

Sklicuje se na vspeh minulega leta; toda po krivici. Nismo manj imeli dohodkov, ker se je žganja manj iztočilo; temveč, ker smo prevzeli iz leta 1888 toliko zalog, od katerih nismo dobili davka. To pravi gospod dr. Menger sam v Schanzovem „Finanz-Archiv“-u. To je tudi bilo, zato mislim, da smemo pritrditi od gospoda finančnega ministra navedenim številkam.

Sicer pa se dalje ne bodem pečal s proračunom in konstatujem, da je generalni govornik sam priznal od odseka zračunjeni prebitek. Kar pa se tiče izdaje rente, to mislim gré na račun njegove pozabljivosti. Že lansko leto je generalni govornik levice s tem dokazoval, a mu je g. finančni minister tudi stvar pojasnil. Dalje ničesa ne dostavim, le to opomnim, da je vlada previdno

nastavila številke proračuna in da jih je budgetni odsek trezno presodil.

Obrnem se sedaj k političnemu delu svojega govora in pričnem s češko-nemško spravo, ki je takorekoč *pièce de resistance* letošnje budgetne debate. Smem poudarjati tudi v imenu svojih slovenskih tovarišev v zbornici, da ne nasprotujemo spravi in srčno želimo miru med narodoma, ki bivata v lepi češki domovini. (Dobro! Dobro! na desnici.) To moramo storiti na korist avstrijske države (Dobro!), to storimo tudi v narodnostnem oziru. Ponavljam, na korist avstrijske države, in se strinjam z mnogimi predgovorniki.

Vsiljuje pa se vprašanje: Kako pa naj obstoji država, kako se razvija, kako upira gibanju in viharjem prihodnjosti, ako se ne zjedinimo o narodnostnem vprašanji ter ne končamo tega prepira? Gospoda predgovornika dr. pl. Plener in dr. Steinwender sta z vso pravico včeraj opozarjala na socijalno vprašanje.

Vsi čutimo, da vre. Zdi se mi, da porodni popadki novega družbenega reda napadajo socijalno telo. Socijalno vprašanje se širi in država ima resno nalogo, da se loti rešitve tega vprašanja. Kako pa bode to mogoče, ako oni možje, ki zastopajo politično moč v državi, le na to mislijo, kar razdružuje, in na to pozabljajo, kar druži? (Dobro!) Rečem pa tudi, da v narodnostnem oziru želim konca narodnostnih nasprotij in prepirov. Ne more se mi ugovarjati, da pošteno ne zastopam stvarij svojega naroda. Narodnostnemu boju se ne umaknem, kjer se mi zdi potrebno; toda nočem ga *grand même*, in prepričan sem, da uničujemo mnogo moči v narodnostnem boji, katero bi po pošteni spravi mogli porabiti na drugih poljih z mirnim in pozitivnim delom. (Dobro!)

Ako se nam posreči, da dosežemo tako spravo, mnogo močnejše bode naše gospodarsko in duševno življenje. Korist bi bila na vseh straneh; toda pogoj je, da se doseže poštena nagodba. Kar se tiče češke sprave, je moja misel, da je potrebna; vendar pa so vzroki, ki utegnejo ovirati njeno izvršitev, njeno trajnost. Nočem kritikovati malo primerne vladne politike na Češkem, osobito nasproti Mladočehom. Dovoljujem pa si označiti svoje stališče nasproti besedam g. poslanca za Rovdnico.

Poslanec dr. Gregr je skušal dokazati, kako škodljiva bi bila češka sprava koristim njegovega naroda. Pečal se je mnogo v govoru z državnim pravom; odgovor je že dobil, dostaviti hočem le še kratko opomnjo. Znana je beseda Mirabeau-a, ko so zasmehovali Robespierra, čegar poznejšo veljavo še nihče ni slutil. Rekel je o njem: „Ta mož veruje, kar govori.“ Naravnost priznam, da sem pazljivo poslušal g. dr. Gregra. Spoštujem njegovo nenavadno govorniško nadarjenost, toda nisem dobil prepričanja, da on tudi veruje to, kar je govoril o državnem pravu.

Pri tej priliki je rabil citat, kar se večkrat zgodi v pripravljenih govorih. Ta citat pa ni bil na pravem mestu. V zvezi s češko spravo je rabil pesnikove besede: „V mrzlih srcih zmrzuje zvestoba“. Ponavljam te besede, in zato mi bodete odpustili oseben spomin. Prihodnje leto bode četrt stoletja, ko sem kot mlad vojak prvič stopil na češka tla.

Videl sem Češko leta 1866 za časa nesrečne vojske in pozneje ob pruskem zasedenji. Spominjam se še dobro onega časa, kar je naravno. Toda našel sem toliko dokazov srčne udanosti in zvestobe cesarju in državi med češkim narodom, da odločno povem gosp. dr. Gregru, da v srcu češkega naroda udanost državi in vladarski hiši nikdar ni in nikoli ne bode padla do ledišča. (Živahna pohvala na desnici.)

Gospod poslanec dr. Gregr se je tudi pritoževal — ne vem, ali je to zahvala ali očitanje — da niso povabili Mladočehov k obravnavam. Z mnogih strani se graja napaka, celo staročeški listi so zadnje dni tega mnenja. Dozdeva se mi, da bi bilo to brezvspešno. Mladočeška stranka je preveč bojevita — nemir je njen oživljajoči element —; ne bi dovolila sprave, ker bi sama sebi izpodkopala obstanek. (Poslanec Salašek: Tako je!)

Gosp. dr. Gregr trdi, da je češko-nemška sprava za češki narod neizmerna škoda, poguba. Gospoda moja! Dovolite, da izpovem našo misel. Nasprotje med Staro- in Mladočehi je že davno več, kakor le domač prepir. Vsi ga čutimo. Akoravno tako natančno ne poznam čeških razmer, kakor gospodje iz Češke, vendar vidimo stvari iz daljave mnogo jasneje in bolj nepristransko, kakor marsikdo, ki živi v tej homatiji in prepiru. Gospoda dr. Gregra, ki češko nemško-nemško spravo imenuje *pactum leoninum* in trdi, da imajo le Nemci dobiček, Čehi pa zgubo, vprašam naravnost, ali je on te misli, da bi bili Nemci pred 12 ali 15 leti podpisali te spravne točke? (Poslanec baron Hackelberg: Nikoli!)

(Dalje prihodnjič.)

Naši dopisi.

Iz Ljubljane. — Prvi maj. Prvi maj bil je od nekdaj veseli dan za šolsko mladino, izrekoma v mestih. Sicer vedno bolj ali manj med mestnim zidovjem zaprti, imeli so učenci ta dan prost in podajali so se z enim svojih učiteljev ven v prosto naravo, kjer so se veselili novega zelenja in cvetja. Letos je prvi maj drugačen, letos hočejo delavci vsega sveta praznovati ta dan kot d e l a v s k i praznik. Do sedaj bilo je tudi to drugače: delavci, katerim niso zadostovali cerkveni prazniki, dodajali so si tako imenovane „plave ponedeljke“, to so delali navadno le malomarni delavci, v lastno škodo in v škodo svoje rodbine, ker s tem zavrgli so zaslužek svojega prostovoljnega praznika, mojstri pa so se tudi radi za zmiraj znebili takega nezanesljivega delavca; na stare dni in še pred postal je redno berač. Letos pa iz amerikanskih, francoskih, angleških in nemških delavskih krogov hujskajo vse delavce v to, da

naj plavé prvi dan majnika. — Tako plavenje imenujejo sedaj „štrajk“ in tudi v slovenske kraje, pa samo med delavce pri premogokopih zanesla se je, morebiti vsilila se je, po trdim ravnanji gospodarjev ta novotarija. Sicer pa sodimo in se nadejamo, da naši rojaki ravno prvi dan majnika povsod ostanejo pri delu in mirni, in da, ako s svojim zaslužkom res ne shajajo, vprašanje plače in dela rešijo pri drugi priliki in pa mirnim in postavnim potom. Bog varuj pa segati po sili, s to bili bi delavci le sami sebe po glavah.

— **Državna podpora.** V podporo po bedi trpečih na kranjskem, privolila se je minuli petek v državnem zboru s tem, da se je v zakonu dovolilo podpore 25.000 gld., vrh tega pa se je vladi naročilo to podporo v toliko povikšati, da se odstrani dejansko dokazana potreba. Vlada je tudi izrečno obljubila visokost podpore odmeriti po dejanski potrebi in s tem je to vprašanje povoljno rešeno. Pri razpravi tega predmeta v državnem zboru govorili so državni poslanci Klun, Ferjančič in Poklukar, tu naglasujoč potrebo, da se odstranijo uzroki letošnje bede s pridnim pogozdovanjem, in posebno z osušenjem ljubljanskega močvirja.

— **Dolenjska železnica.** Načrt zakona o zgradbi dolenjskih železnic predložil je trgovinski minister Baquehem zbornici poslancev v ponedeljek dné 28. aprila. Kolikor čujemo je vse za povoljno rešitev tega zakona, po katerem država k zgradbi teh železnic pripomore s svoto 2 ½ milijonov vse pripravljeno tako, da bode gotovo še v tem zasedanji sprejet. Deželni odbor je povodom tega predloga c. kr. ministerstvu brzojavno izrekel zahvalo dežele Kranjske.

— **Za doktorja vsega zdravništva** promoviran je bil na vseučilišči Graškem včeraj naš rojak Peter Defranceschi iz Sturije.

— **Za predsednika društva „Narodni dom“** izvoljen je bil dr. vitez Bleiweis. Društveno premoženje znaša 71.613 gld. 94 kr.

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja. — Takozvani spomladanski avanzma vojakov-častnikov je razglašen in obsega razun več nadvojvodov tudi našega in ogerskega brambovskega ministra, katera sta postala Feldzeugmeistra.

Prvi maj dela dunajskim oblastvam velike preglavice. Večji denarni zavodi zahtevajo vojaško varstvo za ta dan, prav tako tudi tovarne, kjer je večje število delavcev.

Samostanu Klosterneuburg zažugala so brez imena pisma, da se velikansko samostansko poslopje zažge na vseh štirih vogalih, vsled tega doposlalo se je tje nekaj vojakov. Enaka poročila dohajajo z vseh krajev, kjer so rudniki in tovarne z mnogobrojnimi delavci.

Državni zbor je sredi razprav proračuna naučnega ministerstva. Tu govorila sta do sedaj slovenska poslanca Klun in Nabergoj.

Prvi govoril je med drugem tudi za Kranjsko gimnazijo. Minister Gautsch ima na to vedno enolični odgovor, da hoče pred počakati vspeh ustanovitve druge gimnazije v Ljubljani, kakor da bi bil to čin Bog vedi kolikega pomena, ako sedaj obstoječe paralelke združi pod imenom druge nižje gimnazije in jim imenuje vodjo. To imenovanje je prav za prav vse, kar stori minister novega, kar prizadeva nove stroške, in od tega obeta čudovite posledice.

Dvorni svetovalec in poslanec Exner pripovedoval je v svojem govoru o izgredih Hernalskih, koliko časa in po kakšnih zaprekah so nadlajtnanta husarov našli, ki je imel na mesto izgredov peljati vojake, pripovedoval je te dogodbe tako porogljivo, da so se dotični častniki čutili žaljene in zahtevali zadostenja. Posredovanje za Exnerja prevzela sta Chlumecky in Plener in stvar se je poravnjala še le po izjavi, katero sta v imenu Exnerjevim podpisala in objavila imenovana njegova pooblaščenca.

Trgovinski minister predložil je v ponedeljek dné 28. t. m. zbornici načrt zakona o zgradbi dolenjskih železnic; načrt obsega VIII členov.

Nemška. — Nek časniški dopisnik objavlja razgovor svoj z Bismarkom gledé delavskih izgredov. Mnogo preglavic prizadel bode socijalizem vladom. Dostikrat se vladi očita prevelika strogost, pa to ni opravičeno, ker strogost v pravem času je prava milost za mir ljudstva, tako približno izrazil se je knez z dostavkom, da vlada ne sme prihodnosti žrtovati za malo priljubljenost trenutka.

Laška. — V več mestih dejala so oblastva v zapor osebe, katere so ljudi in še celo vojake hujskali k uporu za prvi dan majnika.

Beligrad. — Srbski listi poročali so, da je okoli sto bolgarskih izseljencev krog 26. t. m. poskusilo naskok iz Rumenije v bolgarski Vidinski krog ter da so tam imeli pravcato bitko z bolgarsko vojno. Neposredna vprašanja do bolgarske vlade pokazala so, da so vse te iznemirljive poročila po vsem izmišljena in brez vsake dejanske podlage.

Brazilija. — Amerikanski listi poročajo, da so se ministri republike zopet porazumeli. Minister unanjih zadev Bocajuza in pa finančni minister Barboza obdržita vsak svoj portfeiul.

Žitna cena

v Ljubljani 25. aprila 1890.

Hektoliter: pšenice domače 6 gold. 66 kr. — banaške 7 gold. — kr. turšice 5 gold. 87 kr. — soršice 4 gld. 55 kr. — rži 4 gold. 71 kr. — ječmena 4 gold. 39 kr. — ovsa 3 gold. 09 kr. — ajde 5 gold. 20 kr. — Krompir 3 gold. 03 kr. 100 kilogramov.

Odgovorni urednik Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki.